gemeente harderwijk

Achtergrondrapport omgevingsprogramma bouw en infrastructuur, onderdeel erfgoed

Inhoudsopgave

1. Algemeen ... 3
1.1 Inleiding ... 3
1.2 Omgevingsvisie Harderwijk 2040 ... 3
1.3 Erfgoeddefinitie ... 6
1.4 Beleid andere overheden ... 8
1.4.1 Internationaal ... 8
1.4.2 Europa ... 8
1.4.3 Rijk ... 9
1.4.4 Provincie ... 10
1.5 Erfgoedzorg: een gedeelde zorg ... 11
1.5.1 Erfgoednetwerk ... 11
1.5.2 Samenwerking ... 12
2. Het verhaal ... 13
2.1 Verhaallijnen ... 13
2.1.1 Koesteren van eigenheid ... 14
2.1.2 Dynamiek van het landschap ... 16
2.1.3 Open Vizier ... 18
3. Gebouwd erfgoed ... 20
3.1 Basistaken ... 20
3.1.1 Basis op orde ... 20
3.1.2 Wettelijke taken gemeente ... 20
1.5.3 Invulling van beleidsruimte ... 21
3.2 Analyse, trends en ontwikkelingen ... 21
3.2.1 Algemeen ... 21
3.2.2 (Voormalige) Gebedshuizen ... 22
3.2.3. Historische boerenerven ... 24
3.2.4. Historische (voormalige) radialen ... 25
4. Archeologie ... 30
5. Cultuurlandschappen ... 31
6. Roerend en immaterieel cultureel erfgoed ... 32

1. Algemeen

1.1 Inleiding

Voor u ligt het achtergronddocument behorend bij het Omgevingsprogramma Bouw en infrastructuur, onderdeel erfgoed van de gemeente Harderwijk (verder: onderdeel erfgoed).

De gemeente Harderwijk kent een rijke geschiedenis en dat is terug te zien! De sporen van het verleden zijn zichtbaar, er is veel fysiek erfgoed, bijvoorbeeld in de vorm van bijzondere gebouwen en monumenten. Maar ook het landschap, het groen, de aanwezige structuren, verhalen en ambachten verraden een diverse en nog steeds te ervaren historie.

In 2031 viert Harderwijk haar 800-jarig bestaan als stad met stadsrechten en is Harderwijk dat jaar gastgemeente voor de Internationale Hanzedagen.

Het vooruitzicht van de viering gaf mede de aanleiding voor het opstellen van dit onderdeel erfgoed. In het collegeprogramma 2022-2026 zijn hierover twee punten aangegeven:

1. We borgen de basisstructuur van erfgoed in de stad en zorgen ervoor dat ons erfgoed er goed bij staat tijdens de viering van 800 jaar stadsrechten in 2031.
2. In samenwerking met de erfgoedorganisaties in de gemeente stellen we een erfgoedbeleid op waarin behoud van en omgang met onroerend erfgoed (o.a. monumenten, archeologie), roerend (o.a. varend erfgoed) en immaterieel erfgoed (o.a. volksgebruiken) samenkomen.

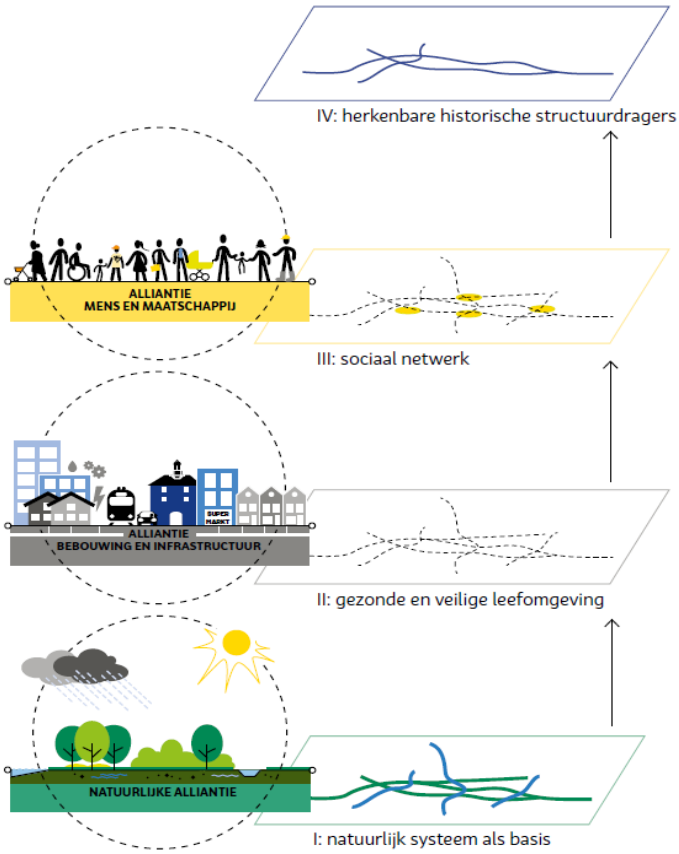
1.2 Omgevingsvisie Harderwijk 2040

De Omgevingsvisie Harderwijk 2040 (verder: omgevingsvisie) beschrijft op hoofdlijnen de visie op de toekomst van de gemeente. De omgevingsvisie bestaat uit een basisstructuur en een thematische benadering met themakaarten en een visiekaart.

Basisstructuur
De basisstructuur vormt een hoofdstructuur die als een vlechtwerk over de stad, het dorp en het buitengebied ligt. De basisstructuur bestaat uit vier structuren die over elkaar heen liggen.

I. Natuurlijk systeem als basis voor de noord/zuid verbinding van bos naar en water en de oost/west verbinding tussen de landschappen rondom Horst en de Hierdense enken; voorbereid op klimaatveranderingen.
II. Een gezonde en veilige leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten met zorg voor de leefomgevingskwaliteit.
III. Een sociaal netwerk waarin ontmoeting en verbinding tussen mensen en groepen van mensen wordt bevorderd.
IV. Herkenbare historische structuurdragers.

In de omgevingsvisie staat beschreven hoe aan deze structuurlagen wordt gewerkt in de komende jaren. Erfgoed vormt ook een basis voor de “herkenbare historische structuurdragers”. Daarnaast vormen de lagen “natuurlijk systeem als basis”, “gezonde en veilige leefomgeving” en het “sociaal netwerk” samen de basisstructuur voor de leefomgeving.

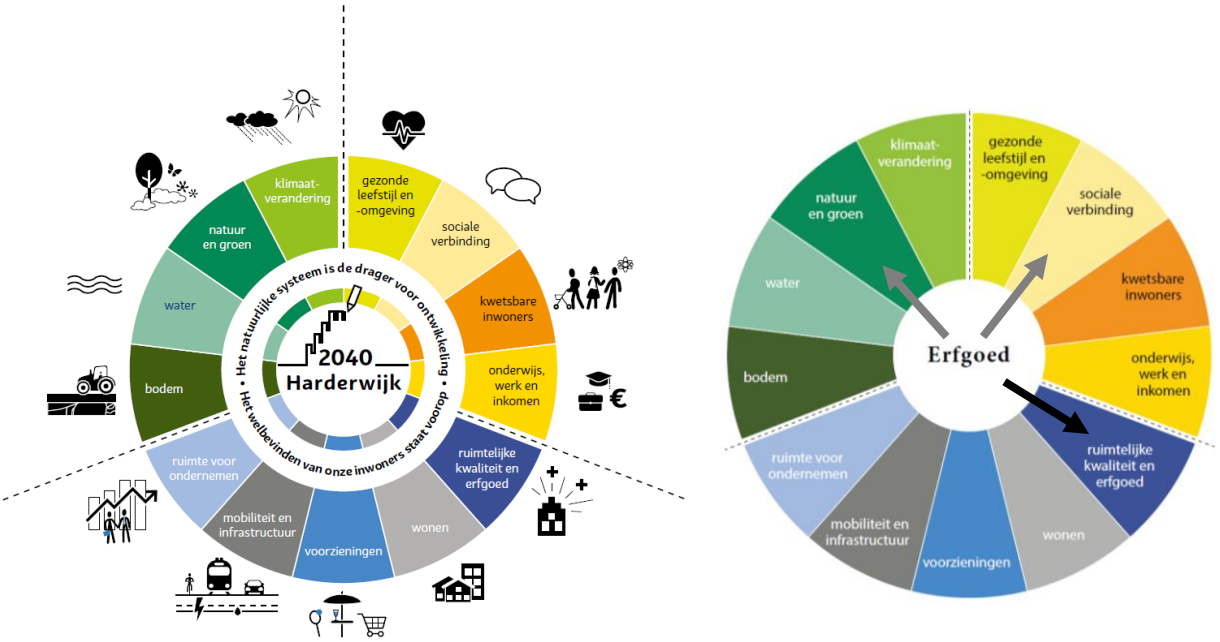

Basisstructuur en allianties uit Omgevingsvisie Harderwijk 2040

Erfgoed draagt als belangrijke pijler in de fysieke leefomgeving bij aan de omgevingskwaliteit. Het Harderwijks en Hierdens erfgoed vormt de historische structuurdragers van de basisstructuur uit de omgevingsvisie. De basisstructuur is van strategisch belang en richtinggevend voor nieuwe ontwikkelingen. Om deze historische structuur met haar belangrijke elementen uit het rijke verleden vast te kunnen leggen, te versterken en in te kunnen zetten voor de toekomst van de gemeente is een goede basis en integraal beleid van belang. Dit is samen met de ambities vastgelegd in de omgevingsvisie. Het onderdeel erfgoed werkt deze ambities verder uit met concrete doelen, maatregelen en acties tot uitvoering.

Thematische benadering

De omgevingsvisie schrijft per alliantie en per thema de doelen en de ambities van Harderwijk en volgens welke principes zij wil sturen. De volgende afbeeldingen geven de 13 thema’s uit de omgevingsvisie weer en de relatie van een aantal thema’s met erfgoed

Links: 13 themakaarten uit Omgevingsvisie Harderwijk 2040. Rechts: de relatie tussen de thema's en erfgoed.

Gebouwd erfgoed valt binnen het thema Omgevingskwaliteit, wat een onderdeel is van de alliantie bouw en infrastructuur. De twee hoofdprincipes uit dit thema voor erfgoed zijn:

1. *'De kwaliteit van de beeldbepalende gebouwen, monumenten, ensembles van gebouwen, stads- en dorpsgezichten, oude structuren en verkavelingspatronen worden beschermd en onderhouden'.*
2. *'Versterking van de beeldende kwaliteit van de openbare ruimte, cultureel erfgoed, cultuurhistorische waarden, eigenheid en identiteit, architectuur en stedenbouw en openbare ruimte is een wezenlijk onderdeel van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen'.*

Cultuur en erfgoed vormen onder andere de identiteit van de gemeente en dragen bij aan de levendigheid ervan. Het levert een bijdrage aan de woonaantrekkelijkheid van de gemeente Harderwijk. Daarnaast kan erfgoed ook een sociaal-maatschappelijk voordeel opleveren door de positieve bijdrage aan onder andere gezondheid, onderwijs, leefbaarheid en veiligheid.

Relatie ambities alliantie van bouw en infrastructuur en erfgoed
Voor erfgoed zijn onder de alliantie van bouw en infrastructuur de volgende ambities geformuleerd om bij te dragen aan omgevingskwaliteit:

- Bij transformaties en herstructurering zal steeds de kwaliteit van de beeldbepalende gebouwen, ensembles van gebouwen, stads- en dorpsgezichten en verkavelingspatronen onderdeel zijn van een grondige analyse.
- De kwaliteit van de beeldbepalende gebouwen, monumenten, ensembles van gebouwen, stads- en dorpsgezichten, oude structuren en verkavelingspatronen worden beschermd en onderhouden.
- Versterking van de beeldende kwaliteit van de openbare ruimte, cultureel erfgoed, cultuurhistorische waarden, eigenheid en identiteit, architectuur en stedenbouw en openbare ruimte is een wezenlijk onderdeel van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.
- Bij gebiedsontwikkelingen wordt aandacht besteed aan het cultureel erfgoed; waaronder ook naoorlogs erfgoed (wederopbouw, Post '65).
- Bij planontwikkelingen in de vestingstad en daarbuiten wordt rekening gehouden met het archeologisch erfgoed.

- De kennis van archeologische onderzoek wordt gebruikt om het verhaal te vertellen, te verbeelden en in te passen om zo een bijdrage te leveren aan de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving.
- Vrijwilligers participeren bij archeologisch onderzoek en dragen bij aan publieksbereik.
- Beschermen en versterken van stamkapitaal: robuuste natuurnetwerken, vitaal landschap en beleefbaar erfgoed.

Cultuurhistorisch landschap en groen dragen ook bij aan de omgevingskwaliteit. De bodem, het cultuurhistorisch landschap en het historisch groen vertellen veel over de historische ontwikkeling van het natuurlijk systeem. Dit geeft inzicht in de werking van ecologische processen.

Relatie ambities Natuurlijke alliantie en erfgoed

Voor erfgoed zijn in de natuurlijke alliantie de volgende ambities gegeven voor natuur en groen:

- In Harderwijk/Hierden worden bos-, enken-, weide- en randmeerlandschap herkend.
- Cultuurhistorische landschapselementen worden versterkt.
- Bij nieuwe ontwikkelingen wordt rekening gehouden met het karakter van het lokale cultuurhistorisch landschap.

Dit onderdeel is gereserveerd en wordt in een later stadium uitgewerkt.

De waarde van erfgoed gaat verder dan de bijdrage aan omgevingskwaliteit. Erfgoed kan meer dan nu een functie hebben voor de samenleving. Hierbij wordt niet alleen de historische plek zelf, het voorwerp of de traditie als van belang geacht, maar vooral ook de verschillende betekenissen en het gebruik. Erfgoed is een bron voor ruimtelijke, sociale, economische en democratische ontwikkeling als alle belanghebbenden daar een betrokkenheid bij hebben. De gemeente vindt het dan ook belangrijk om erfgoed te koppelen met maatschappelijke opgaven omdat erfgoed ook kan bijdragen aan de doelen van andere beleidsdomeinen en omgevingsvisiethema's.

Relatie ambities alliantie mens en maatschappij en erfgoed

Om erfgoed bij te laten dragen aan maatschappelijke meerwaarde zijn onder de alliantie van mens en maatschappij de volgende ambities gegeven:

- Cultuur en historie geven een herkenbaarheid (identiteit) aan een buurt. Een gezamenlijke geschiedenis helpt, maar verklaart soms ook de gevoeligheden in een buurt. Kennis daarvan en respect voor de ontstaansgeschiedenis geeft wederzijds begrip.
- Monumenten en cultureel erfgoed uit de verschillende tijdvakken van de geschiedenis zijn het waard om beschermd te worden.
- Onder andere religieuze gebouwen zijn de fysieke dragers in de buurt.
- Openbare ruimte wordt zodanig ingericht dat het karakter en identiteit van de wijk wordt versterkt met bijvoorbeeld community-art. Voor de wijk karakteristieke kenmerken worden uitgelicht en bijzondere aandacht gaat uit naar stads- en dorpsgezichten, monumentale gebouwen van verschillende tijdsgewrichten en cultuurhistorische en archeologische waarden. Dit wordt samen met wijkbewoners opgepakt.

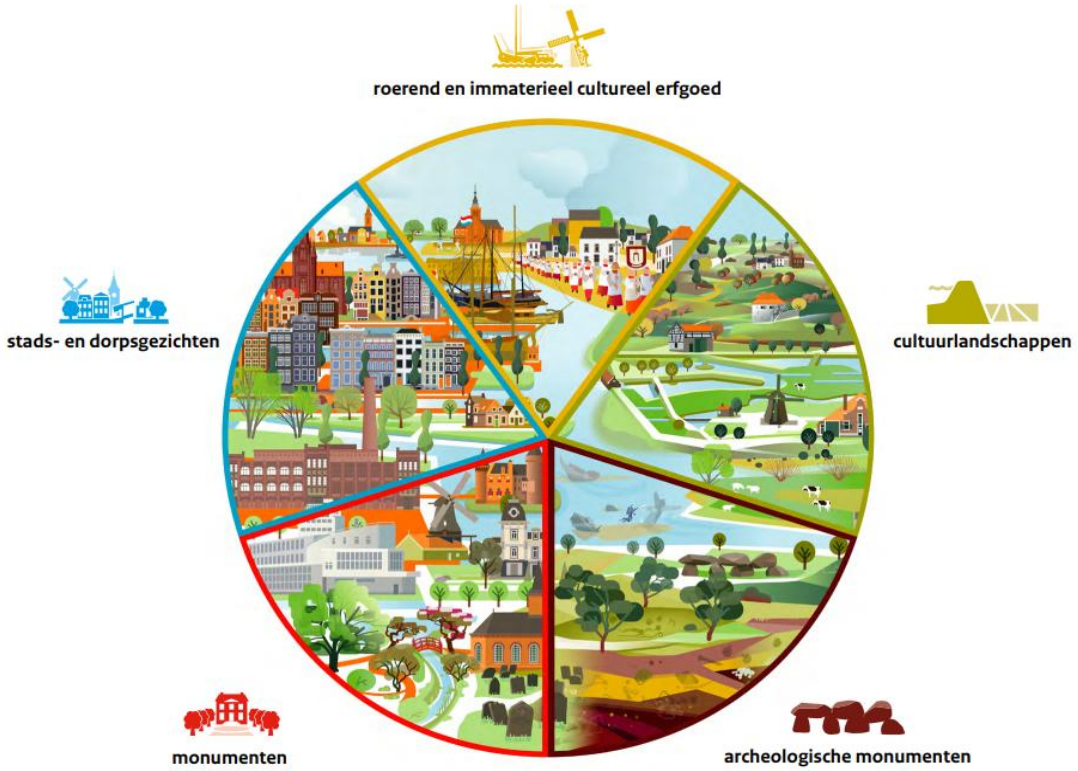
1.3 Erfgoeddefinitie

Erfgoed staat gedefinieerd in de Erfgoedwet en ook in de Omgevingswet. Voor het onderdeel erfgoed worden deze beide begrippen als uitgangspunt gehanteerd om het begrip erfgoed te definiëren.

De Erfgoedwet geeft de volgende definitie: "*cultureel erfgoed*: uit het verleden geërfde materiële en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden".

In de Omgevingswet wordt cultureel erfgoed ook breed gedefinieerd. Niet alleen monumenten, stads- en dorpsgezichten en archeologie behoren tot deze definitie, maar ook cultuurlandschappen, roerend en immaterieel erfgoed (de verhalen en tradities) die verbonden zijn aan locaties krijgen nu nadrukkelijk een plaats.

Onder het begrip 'monumenten' in de Erfgoedwet en Omgevingswet worden niet alleen de beschermde rijks, gemeentelijke (en provinciale) monumenten en archeologische monumenten bedoeld, maar alle cultuurhistorische waardevolle en/of beeldbepalende/karakteristieke bouwwerken en archeologische vindplaatsen.

De verschillende onderdelen van de Cultureel Erfgoed Toolkit. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

In Harderwijk zijn de elementen stads- en dorpsgezichten en monumenten samengevoegd omdat de monumenten juist de stads- en dorpsgezichten bepalen. Er wordt in dit onderdeel erfgoed daarom gewerkt met 4 elementen:

1. *Gebouwd erfgoed (Stads- en dorpsgezichten en monumenten):* alles wat gebouwd of aangelegd is. Dit zijn gebouwen, bouwwerken, havens (ligplaatsen) stedenbouwkundige structuren en stads en dorpsgezichten.

2. *Archeologie (Archeologische monumenten):* alle bekende en te verwachten archeologische vindplaatsen en wat daar mee samenhangt. Dit wordt ook wel het bodemarchief, of ondergronds erfgoed genoemd.
3. *Cultuurlandschappen:* het groen en landschap wat door mensen is aangelegd/geplant en cultuurhistorische waarde heeft. Ook tuinen en parken vallen hieronder.
4. *Roerend en immaterieel cultureel erfgoed:* al het materiele erfgoed wat 'los' is, zoals schepen en collecties maar ook tradities, rituelen, ambachten, evenementen, geschiedenis enz.

1.4 Beleid andere overheden

1.4.1 Internationaal

Voor erfgoed zijn er verschillende internationale verdragen en beleidsdocumenten van kracht die van belang zijn voor het onderdeel erfgoed.

UNESCO-Werelderfgoedverdrag
Het in 1972 aangenomen UNESCO-Werelderfgoedverdrag beschermt cultureel en natuurlijk erfgoed van uitzonderlijke, universele waarde voor de mensheid. Met 193 lidstaten is dit verdrag gericht op het behoud van monumenten, landschappen en natuurgebieden voor toekomstige generaties. Nederland ratificeerde het verdrag in 1992 en telt inmiddels 13 werelderfgoedsites.

Unesco Immaterieel Erfgoed
Het UNESCO-verdrag van 2003 ter bescherming van immaterieel cultureel erfgoed (tradities, ambachten, rituelen) beoogt levend erfgoed te vast te leggen, bewustzijn te vergroten en internationale samenwerking te bevorderen. Het legt de nadruk op overdracht van generatie op generatie en lokale betrokkenheid. Nederland (aangesloten in 2012) heeft o.a. het molenaarsambacht en de corsocultuur op de lijst staan.

1.4.2 Europa

Verdrag van Faro
Het Verdrag van Faro (2005) – door Nederland in januari 2024 ondertekend - is een Europees kaderverdrag van de Raad van Europa dat de mens en de samenleving centraal stelt in plaats van alleen het fysieke behoud van monumenten. Het benadrukt de maatschappelijke waarde, participatie en het recht op cultureel erfgoed. Het doel van dit verdrag is het bevorderen van erfgoedparticipatie, waarbij burgers actief betrokken worden bij het bepalen, beheren en doorgeven van cultureel erfgoed. Dit bevordert een actieve betrokkenheid van inwoners bij hun erfgoed en hun omgeving en zorgt voor een duurzame relatie tussen burger en overheid. Samenwerken aan erfgoed sluit naadloos aan bij de ambities van de Omgevingswet en de Wet versterking participatie op decentraal niveau.

Verdrag van Valletta
Het Verdrag van Valletta (1992) , ook bekend als het verdrag van Malta, is een Europees verdrag voor de bescherming van het archeologisch erfgoed. Het legt de basis voor het behoud van archeologische resten in de bodem (in situ), integratie in ruimtelijke ordening en het principe dat de veroorzaker (ontwikkelaar) betaalt voor onderzoek.

Ratificatie Verdrag van Granada
Het Verdrag van Granada van 1985 is een aanvulling op en uitwerking van de Europese Culturele Conventie en van de Werelderfgoed Conventie van UNESCO. Het geeft een bredere definitie van

erfgoed, dat nu ook van toepassing is op bijvoorbeeld industrieel erfgoed, cultuurlandschappen, ensembles en roerend erfgoed. Nederland is in 1994 formeel toegetreden tot dit verdrag.

Europees Landschapsverdrag
Het Europees Landschapsverdrag (ook wel Verdrag van Florence, 2000) is een internationaal verdrag van de Raad van Europa dat de bescherming, het beheer en de inrichting van alle landschappen bevordert. Het verdrag richt zich op natuurlijke, landelijke en stedelijke gebieden, inclusief alledaagse of aangetaste landschappen, en benadrukt de rol van publiek en overheid in landschapsbeleid. Dit verdrag is door Nederland in 2000 ondertekend waarna het in 2005 in werking is getreden.

1.4.3 Rijk

Omgevingswet

In het verleden was de zorg voor erfgoed voornamelijk gericht op de bescherming van monumentale objecten. Dit is verschoven naar 'behoud door ontwikkeling', waarbij het behoud van het gebouw niet langer het uitgangspunt is, maar de ontwikkeling naar een nieuwe functie centraal staat. Erfgoed wordt gezien als waarde-, zin- en richtinggever. Ook is de definitie verder uitgebreid. Deze ontwikkeling is ook vastgelegd in de Omgevingswet. Zo schrijft de Omgevingswet voor dat er bij planontwikkeling niet alleen rekening gehouden moet worden met een monument, maar ook met de omgeving van een monument. Daarnaast is er de laatste jaren veel meer ruimte gekomen voor initiatieven van inwoners. Dit past ook bij het 'ja, mits'-principe van de Omgevingswet waarbij overheden positief staan tegenover initiatieven, er ligt een focus op het vinden van mogelijkheden.

Nationale omgevingsvisie

In de Nationale Omgevingsvisie, kortweg de NOVI, geeft het Rijk een langetermijnvisie op de toekomstige ontwikkeling van de leefomgeving in Nederland.

De prioriteiten in de NOVI zijn: ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie, een duurzaam en (circulair) economisch groeipotentieel, sterke en gezonde steden en regio's en een toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied.

Voor erfgoed zijn in de NOVI de volgende beleidslijnen vastgelegd:

- Het Rijk behoudt en versterkt cultureel erfgoed en landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten van (inter)nationaal belang. Hierbij gaat het ook om het tegengaan van bodemdaling.
- Het vinden van een nieuwe toekomst voor monumentale gebouwen.
- Erfgoed is integraal onderdeel van de fysieke leefomgeving en levert daarmee een bijdrage aan omgevingskwaliteit, een aantrekkelijke, veilige en gezonde leefomgeving en waarborgt en versterkt een aantrekkelijk ruimtelijk-economisch vestigingsklimaat.
- Ruimtelijke ontwikkelingen worden integraal benaderd en sluiten aan bij kenmerken en identiteit van gebieden.
- Onroerend cultureel erfgoed zoals monumenten, stads- en dorpsgezichten en cultuurlandschappen, speelt een belangrijke rol in de fysieke leefomgeving, zowel in stad als in regio. Erfgoed vormt een afspiegeling van de geschiedenis van Nederland en geeft daarmee duiding aan de identiteit van een gebied. Het kan bij transformatieprojecten een drager en inspiratiebron van de stedelijke ontwikkeling vormen.
- Behoud en versterking van cultureel erfgoed is van belang voor de toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied.

1.4.4 Provincie

Omgevingsvisie Gaaf Gelderland (2018)

De provinciale omgevingsvisie Gaaf Gelderland behandelt de visie van Gelderland op de ruimtelijke uitgagingen van de toekomst. Het koesteren van cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten is een van de speerpunten van deze omgevingsvisie.

"Gaaf Gelderland biedt een variatie aan Gelderse streken met unieke landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten: het coulisselandschap in de Achterhoek, de Veluwe met haar bossen, heidevelden en zandverstuivingen, het rivierenlandschap met dijken, oeverwallen, stuwwallen en uiterwaarden, karakteristieke dorpen en de stedelijke Regio Arnhem-Nijmegen".

Daarnaast wordt er ingezet op het bijdragen aan een bloeiend cultuur- en erfgoedklimaat in Gelderland. Er zijn vier concrete provinciale doelen geformuleerd:

1. Versterken van de culturele infrastructuur.
2. Stimuleren van deelname aan cultuur en erfgoed via cultuureducatie en participatie.
3. Versterken van de Gelderse identiteit.
4. Behouden en ontwikkelen van erfgoed.

Omgevingsverordening Gelderland

In de omgevingsverordening Gelderland staan alle provinciale regels voor de leefomgeving. De regels gaan over natuur, landschap, milieu, provinciale wegen, water, cultureel erfgoed, energietransitie, wonen en ruimte. De omgevingsverordening gaat in op de toedeling van beheer en onderhoud, omgevingswaarden, regels over activiteiten in de leefomgeving en bevat instructieregels voor gemeenten. Erfgoed wordt gekenmerkt als een van de omgevingskwaliteiten waarvoor instructieregels zijn opgesteld. Ook zijn er instructieregels opgenomen over de omgang met cultureel erfgoed en landschap.

Beleidskader Erfgoed en Cultuur (2024)

Met dit kader beschrijft de provincie Gelderland het strategische beleid en de belangrijkste keuzes voor erfgoed en cultuur. Allereerst wordt de focus gelegd op de zichtbaarheid en beleefbaarheid van de Gelderse (regionale) identiteit. Daarnaast richt de provincie zich op het verbeteren van samenwerking tussen de verschillende ondersteuningsinstellingen. Voor erfgoed specifiek gaat de provincie voor het behoud van een basiskwaliteit met kenmerkende erfgoedensembles, religieus en agrarisch erfgoed. Verder wordt er meer aandacht gegeven voor erfgoed in ruimtelijke opgaven. Deze keuzes uit het provinciaal beleid zijn meegenomen in het onderdeel erfgoed.

Gelders programma Erfgoed en Cultuur (2025)

De basis van dit programma ligt in het beleidskader Erfgoed en Cultuur. Doel van het programma is om uitvoering te geven aan de kaders en ambities uit het dit beleidskader. Hierin staat concreet aangegeven hoe dit wordt gedaan. De belangrijkste keuzes zijn:

- Kiezen voor zichtbaarheid en beleefbaarheid van de Gelderse (regionale) identiteit.
- Een robuustere erfgoed- en cultuursector door de samenwerking tussen de verschillende ondersteuningsinstellingen te verbeteren.
- Voor erfgoed gaan we voor het behoud van een basiskwaliteit en daarnaast kiezen we voor kenmerkende erfgoedensembles, religieus en agrarisch erfgoed.
- Meer aandacht voor erfgoed in ruimtelijke opgaven.

- Er is aandacht voor professionalisering en talentontwikkeling, bijvoorbeeld door accentprojecten.
- We ondersteunen alleen nog (culturele) instellingen die met hun kernactiviteiten van Gelders belang zijn."

1.5 Erfgoedzorg: een gedeelde zorg

De Rijksoverheid, provincies en gemeenten zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de zorg voor het cultureel erfgoed. Elk van deze overheden heeft een eigen taak, rol en verantwoordelijkheid. Ook de inwoners van Harderwijk en Hierden dragen bij aan goede erfgoedzorg. Denk aan monumenteigenaren die door de instandhoudingsplicht zorgdragen voor een goede staat van de monumenten. En aan de stichtingen en verenigingen die zich inzetten voor het erfgoedbelang en het uitdragen van de historie.

1.5.1 Erfgoednetwerk

Er zijn verschillende spelers actief in het lokale erfgoedveld, zij vormen gezamenlijk het erfgoednetwerk.

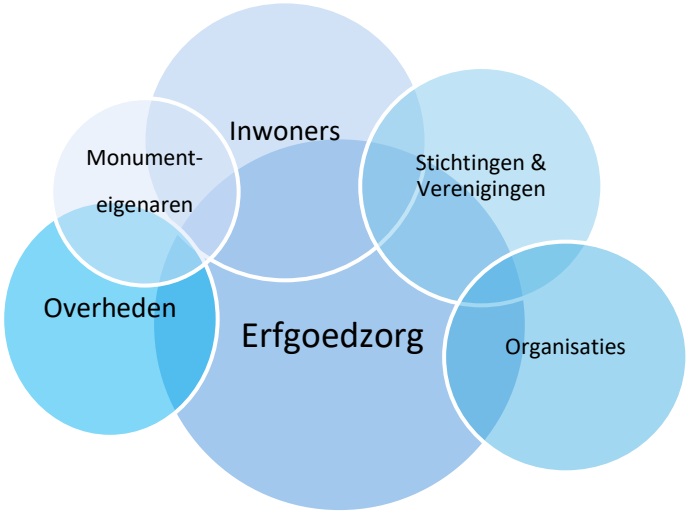
- Historische vereniging *Herderewich:* een vereniging met een brede doelstelling die zich inzet om de kennis van de geschiedenis van Harderwijk te behouden en te bevorderen en op te komen voor het belang van het historisch karakter van Harderwijk en Hierden.
- Er zijn verschillende werkgroepen actief op het gebied van archeologie en genealogie en verschijnt er een tijdschrift.
- *Stichting Joods Erfgoed* Harderwijk, een stichting met een specifiek belang. Deze stichting heeft als doel de nog aanwezige kennis van de Joodse samenleving in Harderwijk voor de toekomst te bewaren en de vastgelegde kennis modern en toegankelijk te presenteren en levend te houden.
- *De Harderwijkse Molenstichting:* ook een stichting met een specifiek belang. Molen De Hoop is een plek waar, naast de instandhouding van de gereconstrueerde molen, de educatie van het molenambacht centraal staat. Deze plek draait al vele jaren door de inzet van vrijwilligers.
- *Het Stadsmuseum Harderwijk:* een collectie beherende organisatie in de vorm van een museum van, voor en over Harderwijk. Een museum dat zichzelf profileert als een gastvrije, bruisende plek waar stadsgeschiedenis en beeldende kunst centraal staan. Bijzonder is dat buiten de museummuren de verhalen doorgaan dankzij de beeldenroute die langs bijzondere plekken van de historische binnenstad voert waardoor de geschiedenis beleefbaar wordt.
- *Het Gilde van de Harderwijker stadsgidsen* en *Stichting Rondeel:* deze organisaties dragen de geschiedenis en bijzondere gebeurtenissen van de stad graag uit door vele wandelingen te organiseren en zo de Harderwijkse geschiedenis te beleven.
- *Levende Historie Harderwijk:* een groep die door het ervaren van activiteiten uit de Middeleeuwse en Victoriaanse tijd dit bij bijzondere gelegenheden tot leven brengen.
- *Lokale verzamelaars*, van bijvoorbeeld agrarisch roerend erfgoed én erfgoedbeoefenaars van het varend erfgoed, historische schepen en botters.

Dit is geen volledig overzicht maar het illustreert de veelzijdigheid van het speelveld van de lokale erfgoedzorg.

1.5.2 Samenwerking

De Omgevingswet vraagt gemeenten actief de verbinding met de samenleving te zoeken. Ook het Verdrag van Faro roept gemeenten op om met inwoners in gesprek te gaan over erfgoed. Eén van de doelen van dit onderdeel erfgoed is het werken aan deze verbinding door het versterken van de samenwerking tussen deze actieve organisaties, erfgoedvrijwilligers en de gemeente. Zodat ieder vanuit eigen motivatie, rol en taakstelling een bijdrage aan de instandhouding en het uitdragen van het Harderwijk en Hierdense erfgoed kan geven. Samenwerking leidt tot betere erfgoedzorg in de gemeente Harderwijk.

In die samenwerking wisselt de rol van de gemeente voor de erfgoedzorg. Er zijn zes verschillende rollen die de gemeente kan aannemen (VNG, handreiking): inspirator, netwerker, partner, integrator, beheerder en rechtmatige. In het samenwerken aan goede erfgoedzorg neemt de gemeente bij de uitvoering van maatregelen telkens een passende rol. Dat draagt bij aan de versterking van samenwerkingsverbanden in het erfgoednetwerk en een integrale werkwijze binnen de gemeentelijke organisatie.

Erfgoedzorg is een gedeelde zorg: de verschillende spelers die nodig zijn voor goede erfgoedzorg.

2. Het verhaal

2.1 Verhaallijnen

Voor dit onderdeel erfgoed zijn verhaallijnen ontwikkeld. Een verhaallijn is een concept, waarmee de geschiedenis van het gebied wordt gebruikt om de toekomst vorm te geven en onderscheidend op de kaart te zetten. Het geeft het gebied een gezicht en koppelt het verhaal van de plek aan de agenda van de plek.

De verhaallijnen zijn tot stand gekomen door het combineren van het verhaal van de plek met de relevante thema's uit de agenda voor de toekomst. De verhaallijnen verbinden het verleden, het heden en de toekomst. Ze vormen een herkenbaar verhaal dat beleefbaar is, waardoor mensen zich er makkelijk mee kunnen identificeren. Op die manier verbeelden de verhaallijnen de identiteit van de gemeente.

De verhaallijnen kunnen een actieve rol spelen bij de ontwikkeling van een gebied en richting geven aan de te maken keuzes voor het onderdeel erfgoed. Ze kunnen bovendien worden ingezet als middel om in gesprek te gaan over de identiteit van Harderwijk met inwoners, ondernemers en de politiek. De identiteit van de gemeente wordt op deze manier onderbouwd door de verhaallijnen en wordt door een thematische benadering toegankelijk en herkenbaar gemaakt. Dit maakt het mogelijk om de aanwezige kwaliteiten te koesteren en versterken. Verhaallijnen bieden zo een bruikbaar ontwikkelperspectief op basis van de identiteit van de gemeente.

Om tot de verhaallijnen voor de gemeente te komen zijn eerst kernwaarden van de gemeente bepaald en gevat in thematische lijnen. Deze kernwaarden zijn via participatie tot stand gekomen. Ingrediënten voor de verhaallijnen zijn de ontwikkelgeschiedenis van de gemeente en de Stadsgenese. Harderwijk heeft een enorm gelaagde en diverse geschiedenis. Deze puzzelstukken van het verleden zijn met elkaar verweven en vormen als geheel de identiteit van de gemeente. Ze zorgen voor verbinding. Door relaties te leggen met de omgevingsvisie en de drie allianties kunnen de verhaallijnen ook richting geven aan de uitwerking van de erfgoedambities en beleidsdoelen van de gemeente. Het strategisch inzetten van de puzzelstukken en verhaallijnen zorgt ervoor dat de geschiedenis wordt versterkt en levend gehouden.

Voor de gemeente Harderwijk zijn drie verhaallijnen ontwikkeld:

1. Koesteren van eigenheid.
2. Dynamiek van het landschap.
3. Open vizier.

Verbeelding van de verhaallijnen: moodboards @The Missing Link.

2.1.1 Koesteren van eigenheid

Bijzondere geschiedenis zichtbaar houden, herdenken en vieren

De geschiedenis van de gemeente is rijk en veelzijdig. De lange historie van Harderwijk en Hierden tot in de middeleeuwen is in de stedenbouwkundige en landschappelijke structuren nog herkenbaar. Voorbeelden hiervan zijn de ontginningsblokken Ruimels en Heimenbroek, maar ook verschillende boerenerven hebben een oorsprong die teruggaat tot in of zelfs nog voor de dertiende eeuw. De internationale Hanzedagen en het 800-jarig bestaan van Harderwijk als stad, bieden een aanleiding voor bijzondere aandacht aan deze periode. Tijdens de Hanzetijd (1300- 1700) groeide Harderwijk door de handel en de aantrekkingskracht hiervan. De handel vond plaats op de Vischmarkt, een van de oudste stukken van de stad waar de historie nog is terug te zien. Harderwijk groeide tijdens de Hanzetijd met de bouw van poorten en kerken, waaronder de grote kerk.

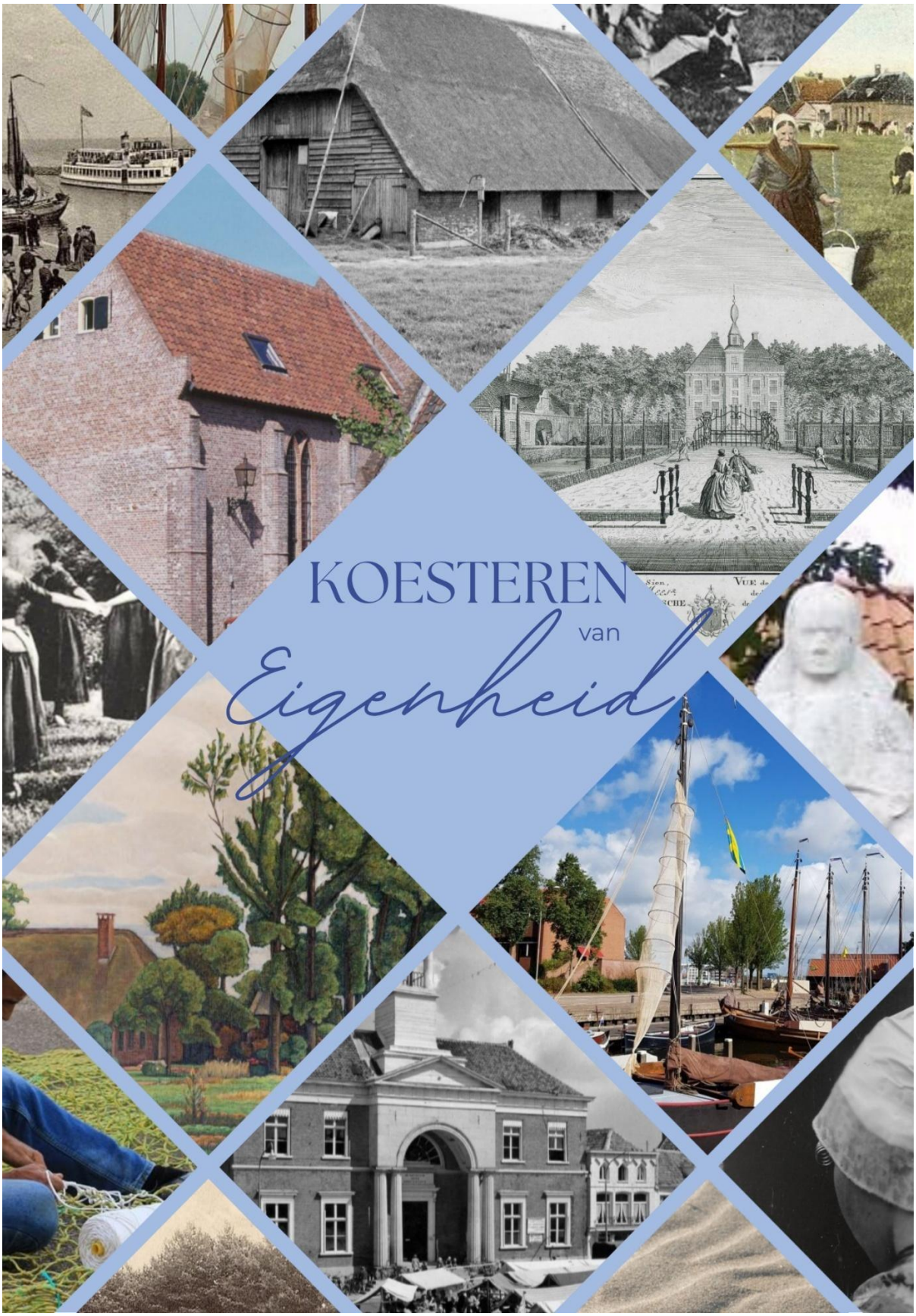
Na de reformatie in de zestiende eeuw kwamen de kerken en kloosters in het bezit van de stad. Hier vestigden zich de Gelderse Munt en de Universiteit van Harderwijk, beide instellingen zorgden ook voor een verdere groei van Harderwijk als belangrijke stad. De universiteit zorgde ook voor de komst van Joden naar Harderwijk, waar de voormalige Synagoge en begraafplaats nog getuigen van zijn. De gebouwen van de Gelderse munt kwamen later in gebruik als kazerne en zijn nu een wooncomplex. Het erfgoed uit deze tijd bestaat uit vele gebouwen maar ook uit oude handelswegen. Via deze handelswegen stond Harderwijk in verbinding met het achterland. Bij Hierden werd in de zeventiende eeuw het kasteel De Essenburgh gebouwd. Bij het kasteel hoorde een landgoed, een van de verschillende landgoederen aan de rand van de Veluwe. Vele sporen in het landschap herinneren aan bijzondere gebeurtenissen.

Heerlijk Harderwijk

Harderwijk wordt ook wel een *culinaire Hanzestad* genoemd. Dat gaat over genieten aan de strandboulevard, dagverse vis of de Harderwijks Zeebeer happen. Maar ook over flaneren langs de eeuwenoude stadsmuur, de historische haven waar veel historische schepen liggen en waar het rijke visserijverleden herleeft kan worden.

Trots op de eigenheid

In Harderwijk en Hierden is men trots op de eigenheid, Hierden is een echt Veluws dorp waar de inwoners er goed in geslaagd zijn om het eigen karakter van het dorp in stand te houden. Het Hierdens dialect is hier een mooi voorbeeld van! Ook in Harderwijk is de trots op plekken voelbaar en beleefbaar en komen veel verhalen tot leven. Maar het verdient wel aandacht om de bijzondere plekken, verhalen en het levend erfgoed meer te koesteren. Deze unieke aspecten maken Harderwijk en Hierden aantrekkelijke en fijne plekken om te wonen en te recreëren. En het maakt ook dat we ons erfgoed willen doorgeven aan jonge én nieuwe inwoners zodat de eigenheid ook bewaard blijft voor de toekomst.

KOESTEREN
van
Eigenheid

2.1.2 Dynamiek van het landschap

Ontstaan van het landschap en de waarden van de ondergrond

Het grondgebied van de gemeente Harderwijk bestaat uit een landschap dat is ontstaan in verschillende fases van cultivering. Toenmalige bewoners van dit gebied begonnen vanaf 300 v.Chr. het veengebied te ontwateren voor landbouw. Met het ontstaan van de IJssel rond 550 na Chr. kwam er een delta bij de Zuiderzee, gekenmerkt door verschillende beken zoals de Leuvenumse beek en de Sypelbeek. Naast de beken bestaat het landschap uit strandwallen, duinen en dekzandruggen. De druk op het natuurlijk systeem door intensiever grondgebruik, zoals het steken van plaggen, zorgde in de middeleeuwen voor het ontstaan van zandverstuivingen. Hier vond men een oplossing voor in de vorm van houtsingels en het aanleggen van bossen waardoor het stuifzand werd vastgelegd.

Het natuurlijk systeem en de impact van het water

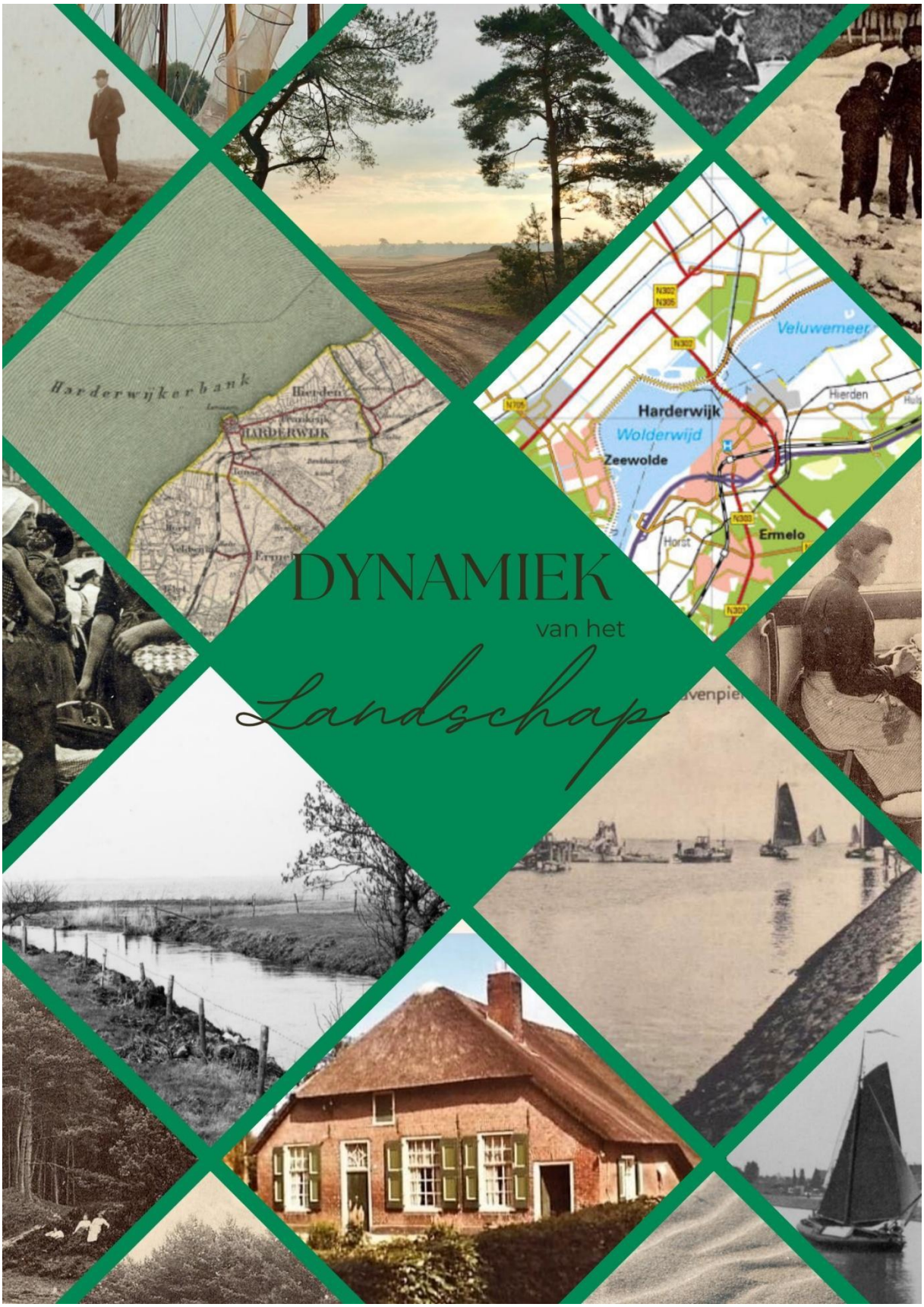
Door het ontstaan van een open verbinding tussen de Zuiderzee en de Waddenzee en Noordzee is een getijslag merkbaar die bij stormen regelmatig voor overstroming zorgde. De overstromingen lieten een laag klei achter op het dekzand en het veen. De laatste grote overstroming in 1916 trof Harderwijk. Deze overstroming werd de aanleiding voor een nieuwe grote menselijke ingreep in het natuurlijk systeem; de realisatie van de Zuiderzeewerken en de aanleg van de Afsluitdijk.

De afsluiting van de Zuiderzee (1932) gaf een grote ecologische omslag

Het water verzoette, de getijslag verdween en er ontstond nieuwe vegetatie. De volgende ingreep in de omgeving van Harderwijk was de aanleg van de Flevopolders en het aanleggen van randmeren met peil. Het gevolg hiervan op het natuurlijk systeem was de daling van de grondwaterstand waardoor verschillende beken van de eerder ontstane delta opdroogde. Natuurlijke water- en landstructuren worden vervolgens uitgewist bij de aanleg van uitbreidingswijken rondom Harderwijk. Daarnaast geeft het intensieve landgebruik een grote milieubelasting waardoor het natuurlijk systeem verder onder druk komt te staan.

Kennis uit het verleden inzetten voor huidige opgaven

Om verdroging en wateroverlast tegen te gaan en biodiversiteit opnieuw te versterken kan de kennis uit het verleden ingezet worden bij herstelplannen. Met de kennis over het deltasysteem en oude boomstructuren kan de beleving en de werking van het landschap worden versterkt. Zo kan het natuurlijke systeem als drager functioneren van ontwikkelingen. De cultuurhistorische kennis van de menselijke ingrepen op het landschap kan hierbij inzicht bieden in de verhouding tussen mens en natuur. Denk ook aan de oude landschappelijke structuren die zijn aangelegd en hun functie weer terugkrijgen.

Harderwijkerbank
HARDERWIJK
Veluwemeer
Harderwijk
Wolderwijd
Zeewolde
Hierden
Ermelo
Horst
DYNAMIEK
van het
Landschap

2.1.3 Open Vizier

Open vizier

De identiteit van Harderwijk kenmerkt zich door haar open vizier. Dankzij de stadsrechten die Harderwijk in 1231 ontving kreeg Harderwijk meer autonomie binnen het Graafschap Gelre, waaronder het recht op week- en jaarmarkten. Harderwijk kreeg de stadsrechten vanwege de strategische ligging aan de Zuiderzee. De stadsmuren en poorten herinneren nog aan de middeleeuwse stad.

Veilig in de vesting

De versterkte vesting bood niet alleen veiligheid aan de bewoners van Harderwijk, maar was ook bedoeld als veilige plek voor bewoners van de omliggende dorpen. Vanuit deze positie ontwikkelde Harderwijk zich als vissersplaats, handelsstad en overslagpunt. De haven en de historische schepen van de bruine vloot herinneren hier nog aan. Dit had ook als gevolg dat er handelswegen werden aangelegd waarmee Harderwijk zowel over zee als over land in verbinding kwam te staan met omliggende steden. Deze oude handelswegen zijn nog steeds gedeeltelijk terug te zien in de huidige wegenpatronen. Dankzij het lidmaatschap van het Hanzeverbond tussen de twaalfde en zestiende eeuw ontwikkelde de handelspositie van Harderwijk zich nog verder tot over de grenzen.

Militaire basis en gastvrijheid

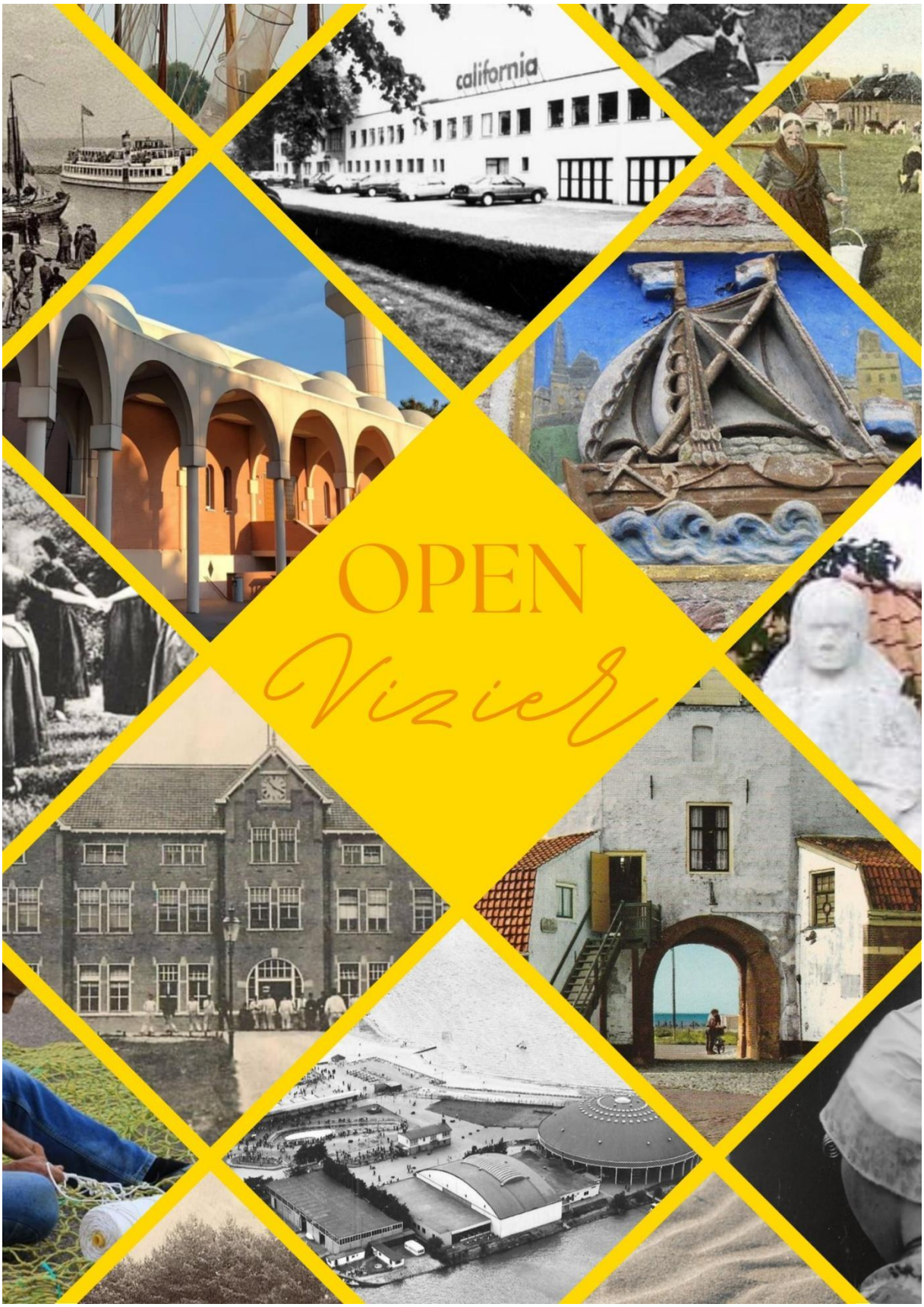
De open blik is ook terug te zien in het verleden op de manier waarom de inwoners van Harderwijk zich meermaals hebben opengesteld naar mensen van buiten. Dit kwam mede door de lange historie van Harderwijk als militaire basis.

In de negentiende eeuw kwamen duizenden rekruten uit Europa samen bij de kazernes en het Koloniaal Werfdepot toen Harderwijk als garnizoensstad diende. Als kazernestad ontwikkelde Harderwijk zich ook buiten de kazernes; er kwamen woningen voor militairen, een oefenterrein en de nodige horeca. De horecalocaties zijn nog steeds in Harderwijk te vinden en staan ook symbool voor de gastvrijheid van de gemeente.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd in het Belgenkamp plek gecreëerd voor duizenden gevluchte Belgische militairen. Het militaire erfgoed staat naast het creëren van een veilige basis ook symbool voor deze open houding en gastvrijheid voor mensen van buiten. Ook vandaag de dag vangt Harderwijk nog vele vluchtelingen op. In de periode van de jaren ’60 en ’70 kwamen er opnieuw veel nieuwe inwoners naar Harderwijk, dit keer uit Zuid-Europa, Turkije en Marokko gastarbeiders om te werken in de Harderwijkse industrie. Met deze nieuwe inwoners kreeg Harderwijk een multiculturele samenleving, die bijvoorbeeld terug te zien is in de bouw van twee moskeeën.

Welkom en welbevinden

De historie van Harderwijk toont hoe het een plaats is waar mensen naartoe trokken en hoe er ruimte wordt geboden aan mensen van buiten. Zo toont het verleden hoe er in Harderwijk altijd aandacht is geweest aan het welbevinden van inwoners en er zorg is gedragen voor het creëren van een gezonde en veilige leefomgeving.

california
OPEN
Vizier

3. Gebouwd erfgoed

3.1 Basistaken

3.1.1 Basis op orde

De ambitie is om het Harderwijks en Hierdens erfgoed te koesteren. De gemeente Harderwijk wil zorgdragen voor haar erfgoed, zodat het doorgegeven kan worden aan volgende generaties. Om dit te kunnen doen werken we aan het op orde brengen en houden van de basis. De gemeente werkt aan bescherming en behoud van het erfgoed door te zorgen dat het beleid en instrumentarium, de informatievoorziening, de VTH-taken voor de uitvoering van de wettelijke taken binnen de gemeente op orde is. De gemeente wil de erfgoedzorg toekomstbestendiger maken door de basis te versterken en het instrumentarium goed aan te laten sluiten op de Omgevingswet waarmee het fundament van de erfgoedzorg wordt versterkt.

3.1.2 Wettelijke taken gemeente

De erfgoedzorg taak van de gemeente is voor een groot deel wettelijk bepaald en hierna kort weergegeven:

- De Omgevingswet (artikel 1.3) bevat de maatschappelijke doelen van de wet. De wet is, met het ook op duurzame ontwikkeling, de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu, gericht op het in onderlinge samenhang:
    - bereiken en in standhouden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit, ook vanwege de intrinsieke waarde van de natuur, en
    - doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke behoeften.

  De zorg voor het erfgoed maakt een belangrijk deel uit van de goede omgevingskwaliteit. Met de gegeven instrumenten vanuit de Omgevingswet (omgevingsvisie, omgevingsprogramma en omgevingsplan) worden de ambities en opgaven van Harderwijk voor onder meer het erfgoed vastgelegd, waarbij onder andere gebruikgemaakt wordt van cultuurhistorisch- en archeologisch onderzoek.
- Het Besluit Kwaliteit leefomgeving (hoofdstuk 5) bevat instructieregels met het oog op een evenwichtige toedeling van functies aan locaties. Daarbij zijn ook specifiek instructieregels opgenomen over het behoud van cultureel erfgoed (artikel 5.130) en behoud van werelderfgoed (artikel 5.131). Zo moet:
    - rekening gehouden worden met het belang van cultureel erfgoed, met inbegrip van bekende of aantoonbaar te verwachten archeologische monumenten. Van belang daarbij is het voorkomen van ontsiering, beschadiging of sloop en verplaatsing en het bevorderen van het gebruik van beschermde monumenten en/of archeologische monumenten.
    - aantasting doorontsiering of beschadiging van de omgeving van (voorbeschermde) (rijks)monumenten worden voorkomen;
    - aantasting van het karakter van beschermde stads- en dorpsgezichten of beschermde cultuurlandschappen door de sloop van bestaande gebouwen, de bouw van nieuwe gebouwen of andere belangrijke veranderingen worden voorkomen;
    - archeologische monumenten worden geconserveerd en in stand gehouden (bij voorkeur in situ);
    - rekening gehouden worden met het behoud van de uitzonderlijke universele waarde van werelderfgoed.
- Verordening Fysieke leefomgeving (hoofdstuk 6 Erfgoed. Met deze verordening is vastgelegd dat de gemeente een door ieder te raadplegen erfgoedregister bijhoudt. Daarnaast kent het aan burgemeester en wethouders de bevoegdheid toe tot het aanwijzen van gemeentelijke

(archeologische) monumenten en/of een gemeentelijk stads- en dorpsgezicht. Ook worden regels gesteld over de bescherming van gemeentelijke monumenten.

- De gemeente is op grond van de Omgevingswet bevoegd gezag voor het verlenen van vergunningen:
    - voor monumenten op haar grondgebied (gebouwd erfgoed rijks- provinciaal en gemeentelijk)
    - binnen beschermde stads- en dorpsgezichten;
    - voor archeologisch erfgoed (voor zover niet rijksbeschermd).
- De Omgevingswet (artikel 17.9) schrijft voor dat de gemeenteraad een commissie instelt die in ieder geval tot taak heeft te adviseren over de aanvragen om een omgevingsvergunning voor een rijksmonumentenactiviteit met betrekking tot een monument.
- Op grond van het Omgevingsbesluit (artikel 4.25) moet de gemeente bij ingrijpende wijziging rijksmonumenten advies inwinnen bij de Minister, voor zover het gaat om een rijksmonument binnen de bebouwde kom en anders bij Gedeputeerde Staten.
- Volgens het Omgevingsbesluit (artikel 13.5) stelt de gemeente handhavingsbeleid en een met handhavingspartners afgestemd uitvoeringsprogramma vast en voert dat uit. De gemeente houdt daarbij toezicht op monumenten. Toezicht op de uitvoering is een wettelijke taak die voorafgaat aan handhaving, inclusief de bijbehorende informatievoorziening hierover.
- Omgevingsverordening van de provincie Gelderland. In deze verordening staan instructieregels over de omgang met cultureel erfgoed en landschap, waar gemeenten aan moeten voldoen. Hierbij gaat het om instructieregels over de molenbiotoop en het beschermen van de windvang van de molen om de instandhouding en windvang van molens te borgen (artikel 5.53 en 5.54).

1.5.3 Invulling van beleidsruimte

Naast de rol van de gemeente als bevoegd gezag en de uitvoering van wettelijke taken is er ook beleidsruimte. Gemeenten hebben binnen de wettelijke kaders een zekere mate van vrijheid om te bepalen hoe zij nu en in de toekomst willen omgaan met het cultureel erfgoed in de gemeente. Dit wordt beleidsruimte genoemd.[1] De gemeente Harderwijk geeft met het onderdeel erfgoed, richting aan de invulling van de beleidsruimte. Het geeft antwoord op de vragen: Hoe wil de gemeente omgaan met het erfgoed en waar wil de gemeente de komende periode op inzetten?

3.2 Analyse, trends en ontwikkelingen

3.2.1 Algemeen

De ambitie voor het gebouwde erfgoed is een herkenbaar Harderwijk en Hierden. Erfgoed kan ervoor zorgen ervoor dat mensen zich thuis voelen en identificeren met hun woonomgeving. Bij nieuwe ontwikkelingen zetten we daarom in op het behoud van historische plekken en het vertellen en verzamelen van verhalen. Op deze manier kan de eigenheid van de ondergrond, het landschap, de gebieden en de wijken beter behouden blijven.

De rijke en veelzijdige geschiedenis van de gemeente is onder andere herkenbaar in bouwwerken die verschillende periodes uit het verleden representeren. Monumenten en cultureel erfgoed uit de verschillende tijdvakken van de geschiedenis zijn het waard om beschermd te worden. De gemeente zorgt voor het behoud van de kwaliteit van het gebouwde erfgoed en de oude structuren Het Harderwijks en Hierdense erfgoed is ook onderdeel van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen door transformatie van gebouwd erfgoed, inspiratie vanuit erfgoed of inbreiding binnen historische

[1] *Beleidsruimte is de vrijheid die een bestuursorgaan heeft om binnen wettelijke kaders zelf te beslissen of en hoe het een bevoegdheid uitoefent. Het stelt het orgaan in staat om na afweging van belangen een passende beslissing te nemen. Beleidsruimte zorgt ervoor dat overheden flexibel kunnen inspelen op de maatschappelijke en lokale werkelijkheid en dat niet elk detail in de wet wordt vastgelegd.*

structuren. In de omgevingsvisie is beschreven dat de gemeente bijzondere aandacht aan stads- en dorpsgezichten, monumentale gebouwen van verschillende tijdsgewrichten en cultuurhistorische en archeologische waarden geeft waarmee voor de wijk karakteristieke kenmerken worden uitgelicht. De kwaliteit van de beeldbepalende gebouwen, monumenten, ensembles van gebouwen, stads- en dorpsgezichten, oude structuren en verkavelingspatronen worden beschermd en onderhouden. Dit doen we door kennisontwikkeling, waardering samen met wijkbewoners en indien mogelijk planologische vastlegging. De gemeente richt zich dus niet alleen op behoud en bescherming maar heeft ook bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen aandacht voor de bijdrage van erfgoed aan de omgevingskwaliteit.

Kranenburg Noord

Een voorbeeld hierin is de omgang met erfgoed uit de wederopbouwperiode en de Post ’65 periode is de ontwikkeling van het voormalige defensieterrein Kranenburg tot woonwijk. In de gebiedsontwikkeling wordt gestreefd het historische karakter zichtbaar te houden. Deze identiteitswaarde willen we ook borgen in het Omgevingsplan. We geven hierbij niet enkel aandacht voor beschermd erfgoed, maar ook aan panden die nog niet beschermd zijn. Panden uit de wederopbouwperiode en de daaropvolgende Post ’65 periode op het terrein worden ook gewaardeerd en dragen bij aan de identiteit en het inzicht in de historische ontwikkeling van het defensieterrein. Deze naoorlogse panden worden daarom ook ingepast binnen de ontwikkeling van de wijk.

Luchtfoto Kranenburg, foto: Gemeente Harderwijk.

3.2.2 (Voormalige) Gebedshuizen

Harderwijk is een stad met een rijke geschiedenis. Waar veel verschillende geloven en culturen hun sporen achterlieten, ook fysiek. Van de middeleeuwse kloosters tot de joodse synagoge, van de kerken van verschillende christelijke stromingen tot de moskeeën van de migranten die sinds de jaren zestig onderdeel van onze stad zijn geworden. De gemeente Harderwijk wil waardevol religieus erfgoed, met name gebedshuizen, behouden. Daarom is een inventarisatie uitgevoerd met volgende bevindingen.

Aantal religieuze objecten

- De gemeente Harderwijk (inclusief Hierden) telt 24 gebouwen die oorspronkelijk als gebedshuis zijn ontworpen. De collectie is zeer divers en weerspiegelt de lokale geschiedenis van visserij, garnizoensstad en de academie.

- Huidig gebruik: 16 gebouwen zijn nog in religieus gebruik; 8 hebben inmiddels een andere bestemming (zoals woning, restaurant of medisch centrum.
- Monumentale status: Er zijn 6 rijksmonumenten (o.a. Grote Kerk en de Synagoge) en 4 gemeentelijke monumenten.
- Sloop: In de afgelopen 10 jaar zijn 4 beeldbepalende kerken gesloopt (o.a. Stadsdennenkerk en Veldkampkerk) om plaats te maken voor woningbouw.

Belangrijkste kernwaarden en functies

- Cultuurhistorie: De gebouwen variëren van middeleeuwse kapellen (voor 1500) tot moderne gebedshuizen uit de 21e eeuw.
- Maatschappelijke rol: Veel gebedshuizen fungeren als ontmoetingsplek. Voorbeelden zijn de Marokkaanse moskee (taallessen) en de Regenboog (wijkfuncties).
- Denominaties: De PKN is de grootste groep, gevolgd door diverse orthodox-gereformeerde, katholieke, islamitische en overige christelijke gemeenschappen.

Huidige problematiek en uitdagingen

- Ontkerkelijking: Bij ten minste 7 kerken krimpt het ledental structureel, wat de financiële draagkracht voor onderhoud onder druk zet.
- Vrijwilligerstekort: Het vinden van bestuursleden en beheerders wordt steeds moeilijker.
- Onderhoud en Duurzaamheid: Verschillende monumenten (zoals de Plantagekerk en de Dorpskerk in Hierden) zijn toe aan renovatie. Eigenaren zoeken hulp bij verduurzaming, maar hoge kosten en monumentale beperkingen vormen barrières.

Toekomstvisie en aanbevelingen

De gemeente streeft naar het behoud van waardevolle gebouwen door in te zetten op:

- Multifunctioneel gebruik: Stimuleren van (semi-)openbare functies (cultuur, welzijn) om exploitatie haalbaar te houden.
- Nieuwe bescherming: Onderzoek naar de monumentale status voor 5 karakteristieke panden, waaronder de St.-Catharinakerk en Centrum De Zin.
- Samenwerking: Het faciliteren van kennisuitwisseling tussen eigenaren over subsidies en beheer.

Conclusie: Voor de komende 15 jaar wordt verwacht dat 12 van de huidige 16 actieve gebedshuizen hun religieuze functie behouden. Voor de overige gebouwen is tijdige actie nodig om ongewenste sloop te voorkomen en erfgoedwaarden te borgen.

Nr.	Kerk	Plaats	Funct.	Monu.	Urgentie
1	Restaurant De Basiliek	Harderwijk	Herbestemd	Rijks	Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
2	Synagoge	Harderwijk	Herbestemd	Rijks	Instandhouding komt op termijn onder druk te staan (5-15 jaar)
3	De Zevende Hemel	Harderwijk	Herbestemd	Gemeentelijk	Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
4	Kloosterkapel Fraterhuis	Harderwijk	Herbestemd	Rijks	Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
5	Plantagekerk	Harderwijk	Religieus gebruik	Rijks	Instandhouding staat op korte termijn onder druk (0-5 jaar)
6	Centrum de Zin	Harderwijk	Religieus gebruik		Instandhouding staat op korte termijn onder druk (0-5 jaar)
7	Grote- of O.L. Vrouwekerk	Harderwijk	Religieus gebruik	Rijks	Kansen voor ontwikkeling
8	Catharinakapel	Harderwijk	Herbestemd	Rijks	Kansen voor ontwikkeling
9	vm. Oud Gereformeerde Gemeente	Harderwijk	Herbestemd		Instandhouding staat op korte termijn onder druk (0-5 jaar)
10	De Zaaier	Harderwijk	Religieus gebruik	Gemeentelijk	Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
11	Petrakerk	Harderwijk	Religieus gebruik		Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
12	Moskee El Mohsinine	Harderwijk	Religieus gebruik		Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
13	Koninkrijkszaal	Harderwijk	Religieus gebruik		Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
14	M. Akif Ersoy Moskee	Harderwijk	Religieus gebruik		Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
15	St.-Catharinakerk	Harderwijk	Religieus gebruik	Rijks	Instandhouding staat op korte termijn onder druk (0-5 jaar)
16	Apostolisch Genootschap	Harderwijk	Religieus gebruik		Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
17	Elimkerk	Harderwijk	Herbestemd		Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
18	Bethelkerk	Harderwijk	Religieus gebruik		Instandhouding komt op termijn onder druk te staan (5-15 jaar)
19	Nieuw-Apostolische Kerk Veluwepoort	Harderwijk	Religieus gebruik		Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
20	Het Anker	Harderwijk	Herbestemd		Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
21	De Regenboog	Harderwijk	Religieus gebruik		Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
22	Kapel Sonnevanck	Harderwijk	Religieus gebruik	Gemeentelijk	Instandhouding staat op korte termijn onder druk (0-5 jaar)
23	Het Visnet	Harderwijk	Religieus gebruik		Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
24	Nederlands Hervormde Kerk	Hierden	Herbestemd	Gemeentelijk	Kansen voor ontwikkeling

Functie:
- Herbestemd
- Religieus gebruik

Monument:
- Rijks
- Gemeentelijk

Urgentie:
- Instandhouding staat op korte termijn onder druk (0-5 jaar)
- Instandhouding komt op termijn onder druk te staan (5-15 jaar)
- Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)
- Kansen voor ontwikkeling

3.2.3. Historische boerenerven

Harderwijk vindt het belangrijk om zorgvuldig om te gaan met het agrarisch erfgoed in de gemeente ofwel de waardevolle historische boerenerven. Om eigenaren te helpen hun waardevolle erf en de cultuurhistorische identiteit te beschermen, heeft de raad een inspiratiegids ‘Historische boerenerven in Hierden (2021)’ beschikbaar gesteld. Daarnaast door de raad gezocht naar ruimte voor ontwikkelmogelijkheden van historische boerderijen, de bijbehorende erven, de landschappelijke waarden van het erf en de inpassing in de omgeving. Deze mogelijkheden kunnen het verlies van waardevolle historische boerenerven voorkomen, de waarde en de cultuurhistorische identiteit beschermen, bijdragen aan de oplossing voor het tekort aan betaalbare woningen in Hierden, mogelijkheden bieden voor kleinschalige bedrijvigheid op historische boerenerven en de beleefbaarheid van het cultuurhistorisch karakter van Hierden te vergroten.

Via een participatietraject met een projectgroep, waarin naast deskundigen van de gemeente, een aantal (oud) inwoners van Hierden en eigenaren van geselecteerde waardevolle historische erven (proeftuinen) deelnamen, is een limitatieve lijst opgesteld van waardevolle historische boerenerven in Hierden. Deze lijst is tot stand gekomen door alle boerenerven in Harderwijk en Hierden te beoordelen aan de hand van de volgende criteria:

- De boerderij (hoofdgebouw) is monumentaal of karakteristiek en/of beeldbepalend.
- De oorspronkelijk opzet van het erf is in hoofdvorm nog aanwezig en herkenbaar.
- Het boerenerf is in beginsel onderdeel van het cultuurlandschap.
- Op het erf bevinden zich een of meerdere oorspronkelijke bijgebouwen en/of bouwwerken die karakteristiek zijn voor een boerenerf, zoals bijvoorbeeld een bakhuisje, hooiberg, stal of schuur.
- Het erf heeft mogelijkheden voor herontwikkeling.

Dit heeft geleid tot een lijst met 50 boerenerven die als historisch boerenerf aangemerkt worden.

Voor deze erven zijn vervolgens door de projectgroep voorwaarden opgesteld waarbinnen de ontwikkelingen plaats zouden kunnen vinden. Hierbij hebben de geselecteerde proeftuinen, dat zijn historische erven, waar kansen en wensen uitgewerkt zijn voor herontwikkeling, samen met de inspiratiegids als basis gediend. Verder zijn bij de herontwikkeling van een historisch boerenerf vier kenmerken van belang waarmee in de juiste samenhang gekomen kan worden tot een volwaardig historisch boerenerf. Het gaat dan om het erf in het landschap, de erfstructuur, de bebouwing op het erf en de erfinrichting. Bij deze kernmerken zijn passende ontwerprichtlijnen opgesteld die gelden bij ontwikkelingen. Dit alles is vervolgens vertaald naar beoordelingsregels die gelden als voorwaarden voor ontwikkelingen.

Het behoud en bescherming van boerenerven krijgt een doorwerking het in omgevingsplan van Harderwijk. Om te voorkomen dat er sloop plaatsvindt van de historische gebouwen op de boerenerven van de lijst, wordt in dit omgevingsplan een sloopverbod opgenomen. Het behoud door ontwikkeling wordt via een vergunningstelsel in het omgevingsplan opgenomen. Aan dit vergunningstelsel worden de beoordelingsregels gekoppeld. Is een ontwikkeling in overeenstemming met deze beoordelingsregels, dan wordt de vergunning verleend. Vooruitlopend op de verwerking in het omgevingsplan, kan voor ontwikkelingen die in overeenstemming zijn met de beoordelingsregels een procedure voor een omgevingsvergunning BOPA worden gestart.

3.2.4. Historische (voormalige) radialen

Harderwijk kent een rijke historie en dat zien we in de historische kernen van Harderwijk en Hierden. Ook in de verbindingen met andere dorpen en steden zijn die structuren goed zichtbaar. Deze historische radialen zijn de oude uitvalswegen die de (vesting)stad Harderwijk met het achterland verbonden. Deze wegenstructuur is ontstaan door de noodzaak tot verbinding met omliggende plaatsen en handelsroutes, met van oorsprong de oude stadspoorten als vertrekpunt. De ruimtelijke structuur van Hierden en Harderwijk is er mede door bepaald. Dat is bijvoorbeeld goed zichtbaar bij de Zuiderzeestraatweg. Veel historische bebouwing is bijvoorbeeld gericht op deze weg, zoals een groot aantal landgoederen, kazernecomplexen, boerderijen, villa's, woonhuizen, fabrieken, etc. De route koppelt verschillende tijdsbeelden, landschappen, oude stadjes, dorpen en woongebieden langs de rand van de Veluwe. Met het vastleggen en versterken van deze oude structuren met belangrijke elementen voortkomend uit het rijke verleden ontstaat meer waardering voor de omgeving, identiteit van plekken, buurten en wijken en hun historische context. Deze structuren uit

het verleden zijn samen met de natuurlijke systemen leidend voor het bepalen van de basisstructuur opgenomen in de omgevingsvisie gemeente Harderwijk 2040.

Zuiderzeestraatweg

In de negentiende eeuw is de Zuiderzeestraatweg van Amersfoort naar Zwolle grotendeels over deze oude verbindingsroutes aangelegd. Deze weg is door de uitbreidingswijken van Harderwijk op diverse plaatsen doorsneden en bestaat nu uit de huidige Oranjelaan, Stationslaan en de huidige Luttekepoortstraat, Hierdenseweg, Oosteinde, Boomkamp en Zuiderzeestraatweg. Vanouds was de weg beplant met laanbomen en dat is voor een groot deel nog het geval. Ook bevinden zich diverse monumenten en beeldbepalende panden langs deze weg. De weg heeft dan ook een hoge cultuurhistorische waardering.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	middel
	herinneringswaarde	hoog
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	hoog
	kenmerkendheid	middel
	gaafheid	middel
	(landschaps)architectuur	hoog
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	hoog
	gaafheid omgeving	hoog
	Informatiewaarde	hoog
Totaalwaardering		hoog

Molenweg

De Molenweg loopt van de Zuiderzeestraatweg in Hierden naar de Hessenweg/Hierderweg langs de Hierdense Beek. Voor de aanleg van de Zuiderzeestraatweg was de Molenweg onderdeel van de belangrijke doorgaande route van Harderwijk naar Elburg, Zwolle en Kampen. De Molenweg is nu een vrij smalle weg met over vrijwel de hele lengte laanbeplanting, grotendeels aangemerkt als ‘monumentaal groen’.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	middel
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	nvt
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	hoog
	gaafheid omgeving	hoog
	Informatiewaarde	hoog
Totaalwaardering		hoog

Watervalweg

De Watervalweg is onderdeel van de oude route van Harderwijk naar Nunspeet en Elburg. Voor 1830, toen de Zuiderzeestraatweg is aangelegd, liep de doorgaande weg over Frankrijk, Hierden en Hulshorst naar Nunspeet, Elburg en vandaar naar Zwolle en Kampen. Na Hierden volgde de route de Molenweg, Watervalweg, Vuurkuilweg en Oude Weg (vroeger Bovenweg geheten). Aan de weg stonden de windkorenmolen De Hoop en de papierwatermolen de Hessenmolen. De deels met laanbomen beplante weg is omstreeks 1960 verhard klinkerstroken.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	laag
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	nvt
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	middel
	gaafheid omgeving	hoog
	Informatiewaarde	hoog
Totaalwaardering		hoog

Boomkamp

De Boomkamp loopt van de Krommekamp naar de Langekamp bij de N302. Vroeger maakte de straat deel uit van de Zuiderzeestraatweg en was het een belangrijke doorgangsweg. Het deel van de straatweg dat nu Boomkamp heet heeft een grote verandering ondergaan. Het is nu een smalle weg met laanbeplanting, met aan de oostkant enkele bochten en een visuele afsluiting in de vorm van een drielaags appartementengebouw op de hoek met de Krommekamp.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	laag
	herinneringswaarde	middel
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	laag
	gaafheid	laag
	(landschaps)architectuur	laag
Waardering context	samenhang	middel
	structurerende werking	middel
	gaafheid omgeving	middel
	Informatiewaarde	hoog
Totaalwaardering		laag

Oranjelaan, Stationslaan en Hierdenseweg

De Oranjelaan, Stationslaan en Hierdenseweg kenmerken zich als straten met vroege lintbebouwing.

Ze zijn geleidelijk in de loop van de jaren ’20 en ’30 van de vorige eeuw bebouwd, waarbij rooilijnen zijn aangehouden. Kenmerkend is veel vrijstaande huizen, maar ook twee-onder-een-kapwoningen. De huizen zijn deels uit de vooroorlogse periode en deels van later datum. De afscheiding van de voortuinen bestaat vaak uit heggen, hekjes en soms de oorspronkelijke muurtjes uit de bouwperiode.

Kampweg

Tot slot was er nog een oude zandweg die later de naam Kampweg kreeg, omdat dit de weg was naar het Belgenkamp en later een militair kamp. Deze weg is door de bouw van de woonwijken Stadsdennen en Tweelingstad, deels verdwenen en doorsneden. Delen van deze weg zijn nu de huidige Kampweg, Herman de Manstraat, J.P. Heyelaan, Thorbeckelaan en Boekhorstlaan.

Beekhuizerweg

De Beekhuizerweg liep van Harderwijk naar de buurtschap Beekhuizen. De weg, die waarschijnlijk al in de middeleeuwen bestond, is nooit verhard.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	laag
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	laag
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	nvt
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	laag
	gaafheid omgeving	hoog
	Informatiewaarde	middel
Totaalwaardering		hoog

Leuvenumseweg

Een andere belangrijke route was de Leuvenumseweg richting Deventer. De Leuvenumseweg N 302 is omstreeks 1860 verhard. Voordien lag er een zandweg die de verbinding vormde tussen Harderwijk en Leuvenum (en vandaar onder andere naar Apeldoorn). Deze route stamt al uit de middeleeuwen. Deze weg is door de aanleg van de A28 en de Ceintuurbaan doorsneden en bestaat nu uit de huidige Mecklenburglaan, Fazantlaan, Eekhoornlaan en Leuvenumseweg.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	laag
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	laag
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	laag
	(landschaps)architectuur	nvt
Waardering context	samenhang	middel
	structurerende werking	laag
	gaafheid omgeving	hoog
	Informatiewaarde	middel
Totaalwaardering		middel

Eekhoorn en Fazantlaan

Deze wegen vormden vroeger het noordwestelijke deel van de Leuvenumseweg tot aan de toenmalige Zuiderzeestraatweg, de huidige Oranjelaan.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	middel
	herinneringswaarde	laag
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	laag
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	laag
	(landschaps)architectuur	laag
Waardering context	samenhang	middel
	structurerende werking	middel
	gaafheid omgeving	laag
	Informatiewaarde	hoog
Totaalwaardering		laag

Mecklenburglaan

De Mecklenburglaan is één van de grotere structuurelementen in Tweelingstad. De weg is aangelegd omstreeks 1860, samen met de Leuvenumseweg, en verbond deze weg met de toenmalige Zuiderzeestraatweg. De Mecklenburglaan heeft door zijn grote breedte en de laanbeplanting een belangrijke ruimtewerking.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	middel
	herinneringswaarde	middel
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	laag
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	hoog
Waardering context	samenhang	laag
	structurerende werking	middel
	gaafheid omgeving	hoog
	Informatiewaarde	hoog
Totaalwaardering		hoog

Deze oude verbindingswegen zijn belangrijk voor de ruimtelijke kwaliteit. Dit komt mede doordat er veel monumenten, voormalige kazernes, landgoederen, historische boerderijen en beeldbepalende (lint)bebouwing langs deze wegen zijn te vinden. Ook hebben een aantal van deze wegen beeldbepalende laanbeplanting (Oranjelaan, Stationslaan, Mecklenburglaan, Zuiderzeestraatweg).

4. Archeologie

In onze ondergrond ligt veel kennis verborgen over de lange bewoningsgeschiedenis in het grondgebied van de gemeente. Zo ligt het grootste deel van de Harderwijkse geschiedenis onder de grond. Deze kennis komt naar boven bij archeologisch onderzoek, waarbij behoud in situ als uitgangspunt dient. Zoals is beschreven in de omgevingsvisie wordt bij planontwikkelingen in de vestingstad en daarbuiten rekening gehouden met het archeologisch erfgoed. Als behoud in situ echt niet mogelijk is, wordt onderzoek uitgevoerd ten einde kennisvermeerdering over de geschiedenis van Harderwijk te genereren. De kennis van archeologisch onderzoek wordt gebruikt om het verhaal te vertellen, te verbeelden en in te passen om zo een bijdrage te leveren aan de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving. Daarnaast bieden we aandacht voor amateurarcheologie, door vrijwilligers te laten participeren bij archeologisch onderzoek. We zorgen daarnaast dat een breder publiek kennis kan nemen van opgravingen, vrijwilligers dragen mede aan dit publieksbereik bij.

Archeologische waarden en verwachtingenkaart

Het instrument voor archeologie is de archeologische waarden- en verwachtingenkaart. De archeologische waarden en verwachtingenkaart geeft aan waar de aanwezige archeologische waarden en te verwachten waarden aanwezig zijn. Zo wordt in een vroegtijdig inzichtelijk gemaakt waar archeologische waarden zich in de bodem kunnen bevinden. Hier dient dan rekening mee worden gehouden bij ontwikkelingen. Op deze wijze wordt behoud in situ ook kansrijker.

5. Cultuurlandschappen

Door de geschiedenis van Harderwijk heen is steeds de wisselwerking tussen mens en natuur te herkennen. Eeuwen van ontginning, waterbeheersing en grondgebruik hebben een landschap gevormd dat getuigt van de ontwikkeling van bewoning, landbouw en bedrijvigheid. De invloed van beken, dekzandruggen en vroegere ontginningen is nog altijd zichtbaar in de verkavelingsstructuren, houtwallen en open ruimten die samen de landschappelijke identiteit van Harderwijk bepalen. Deze structuren vormen het cultuurhistorisch landschap, waarin het verleden zichtbaar blijft en betekenis krijgt binnen actuele ruimtelijke en ecologische opgaven. Door cultuurhistorische kennis te benutten, wordt het verleden niet alleen behouden, maar biedt het ook inzicht en inspiratie voor nieuwe ontwikkelingen.

De ambitie is om bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen nadrukkelijk rekening te houden met het karakter van het lokale cultuurhistorisch landschap — met aandacht voor kavelstructuur, landgebruik en karakteristieke beplantingselementen. De cultuurhistorische waardenkaart vormt daarbij het instrument om de cultuurhistorische waarden inzichtelijk te maken die zich bevinden in het cultuurhistorisch landschap, de stedenbouw en het erfgoed. Dit onderdeel is nog niet onderzocht vanwege het ontbreken van voldoende capaciteit en middelen.

6. Roerend en immaterieel cultureel erfgoed

Definitie immaterieel erfgoed

Immaterieel erfgoed zijn niet-tastbare culturele uitingen, zoals tradities, ambachten, verhalen, gebruiken en sociale praktijken. De Omgevingswet vraagt gemeenten om een integrale benadering van cultureel erfgoed. Immaterieel erfgoed is soms verbonden aan een plaats en een specifieke, vaak historische, locatie. Nederland heeft het Unesco 2003 Verdrag inzake de bescherming van het Immaterieel Erfgoed ondertekend. Dit verdrag is gericht op het ontwikkelen van beleid en borgen van immaterieel erfgoed in planningsprogramma's. Volgens dit verdrag gaat het naast het immaterieel erfgoed zelf ook om de bijbehorende culturele ruimtes.

Definitie roerend erfgoed

Roerend erfgoed is verplaatsbaar erfgoed, dit kent vele verschijningsvormen zoals kunstwerken, gebruiksartikelen, documenten, mobiel erfgoed (historische voertuigen), inboedels (waaronder religieuze inboedels als kerkelijk meubilair en iconen en industrieel erfgoed). Onder de Omgevingswet wordt aandacht gevraagd voor roerend erfgoed dat verbonden is aan een fysieke locatie.

Erfgoed zorgt voor verbondenheid en is een drager voor gemeenschapszin. Door deze sociale waarde van erfgoed inzichtelijk te maken én de lokale ambachten, verhalen, tradities en gebruiken door te geven, kan erfgoed bijdragen aan een sterkere saamhorigheid. Onze cultuur en gemeenschappelijke geschiedenis geven betekenis aan wie wij zijn, en draagt bij aan onze identiteit. In Harderwijk is die identiteit door de eeuwen heen zichtbaar in de manier waarop mensen samenleven, werken en vormgeven aan hun omgeving. De stad heeft van oudsher een open karakter: een plek waar mensen van buiten welkom waren en waar uitwisseling, handel en ontmoeting het dagelijks leven bepaalden. Uitingen van onze cultuur vinden we terug in immaterieel erfgoed, roerend erfgoed, maar ook in erfgoedgemeenschappen, groepen mensen die zich inzetten om erfgoed levend te houden. De fysieke plekken waar deze erfgoedgemeenschappen samenkomen, zoals historische gebouwen, musea, ontmoetingsplekken of evenementen, fungeren als dragers van identiteit en ontmoeting in de wijk of buurt. Deze fysieke dragers maken erfgoed zichtbaar, beleefbaar en verbindend. Erfgoed, cultuur en historie geven herkenbaarheid en een gevoel van identiteit aan een buurt. Een gezamenlijke geschiedenis welke te herkennen is in het aanwezige erfgoed kan helpen bij ontwikkelingen, maar verklaart soms ook de gevoeligheden in een buurt. Kennis over erfgoed en respect voor de ontstaansgeschiedenis kan bijdragen aan wederzijds begrip. Wijkgericht en buurtgericht werken vanuit het eigen karakter en de identiteit van de wijken en buurten vormt de basis. Erfgoed kan bijdragen aan de sociale cohesie in de wijken en buurten, mensen voelen zich vaak betrokken bij een plek. Ons immaterieel erfgoed is de uiting van gemeenschappelijke culturele uitingen die van generatie op generatie zijn doorgegeven. Vele verhalen uit Harderwijk en Hierden, gebruiken en tradities, ambachten, lokale streekgerechten, evenementen en ons dialect lijken wellicht iets alledaags, maar konden niet meer bestaan als we dit niet levend hielden. Ze vormen ons immaterieel erfgoed en dragen bij aan een sterke identiteit en saamhorigheidsgevoel.

Er is nog geen overzicht en erkenning van lokaal immaterieel en roerend erfgoed. Voor immaterieel erfgoed bestaat er alleen een landelijk inventarisatie van immaterieel erfgoed van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN) en er staan 5 vormen van immaterieel erfgoed op de internationale UNESCO lijst van het immaterieel erfgoed (ambacht van molenaar, Valkerij, zomercarnaval van Rotterdam, Grasland bevloeiing en corsocultuur). Voor roerend erfgoed bestaat

er geen lijst van lokaal erkend roerend erfgoed. Tot slot is immaterieel erfgoed en roerend erfgoed veel breder dan alleen dat wat aan specifieke locaties is verbonden, zoals de omgevingswet aangeeft en reikt daarom verder dan de ambities in de omgevingsvisie. In het omgevingsprogramma zijn er daarom geen concrete maatregelen voor roerend en immaterieel erfgoed opgenomen.

De gemeente wil los van het omgevingsprogramma tijdelijk een kwartiermaker aanstellen om een plan van aanpak te maken voor het borgen van immaterieel en roerend erfgoed.